

რეზიუმე

Summary

Culture as social phenomenon

IASHA (KOKA) KUTUBIDZE, Professor

ყოველი კულტურა ადამიანისა და საზოგადოების განვითარების დონეს, მისი შემოქმედების მიღწევებს გამოხატავს. კულტურა ადამიანის არსობრივ ძალთა გამოვლენის სარბიელია.

კაცობრიობისათვის სრულიად არ კმარა ელემენტარულ დონეზე სიცოცხლე და მშასადამე, სიცოცხლის ელემენტარული პირობების შენარცუნება. მას აგრეთვე კულტურის შენარჩუნება და განვითარება სჭირდება, ხოლო კაცობრიობის კულტურის შენარჩუნება და განვითარება კულტურათა თავისებურებებისა და სხვადასხვაობის შენარჩუნებასა და განვითარებას გულისხმობს. რაც, თავის მხრივ, ნისნავს და გულისხმობს იმასაც, რომ თანამედროვე გლობალიზაციის პროცესი სხვადასხვა ცივილიზაციათა და, შესაბამისად, ღირებულებათა, კულტურათა თანაარსებობა დიალოგის პირობებში უნდა წარიმართოს. სწორედ ეს უზრუნველყოფს და განაპირობებს ზოგადსაკაცობრიო კულტურის სიმდიდრეს და მრავალგვარობას.

თუ როგორი იქნება ტექნიკური პროგრესის შემდგომი განვითარების გზა, საით წაიყვანს მეცნიერებისა და ტექნიკის პროგრესი ადამიანებს – კატასტროფული შედეგებისაკენ, გაუთვალისწინებელი სოციალური წინააღმდეგობებისა თუ კეთილდღეობისაკენ, ეს დიდად არის დამოკიდებული იმაზე, თუ როგორ მოეპყრობიან ადამიანები ამ პროგრესის მონაპოვრებს, რა მიზნებისთვის გამოიყენებენ მათ.

ყოველივე ამის გათვალისწინება კი, თავის მხრივ, დამოკიდებულია საზოგადოების კულტურის დონეზე. კულტურა კი თვითონ განიცდის მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის გავლენებს და, როგორც მკვლევარები აღნიშნავენ ხოლმე, ეს გავლენა არც-თუ იშვიათა, უარყოფითი ხასიათისაა.

საკვანძო სიტყვები: კულტურა, ცივილიზაცია, გლობალიზაცია, მენციერულ-ტექნიკური პროგრესი

Each culture expresses a level of development of the person and society, achievement of his creativity. Culture this is a walk of life of essence of the person.

For mankind it isn't enough to live on elementary level, i.e. preservation of elementary level. They need also preservation and development of culture, and preservation and development of culture means preservation and development of properties and a variety of cultures. It, in return, means that modern process of globalization and coexistence of different civilizations, respectively costs and cultures, have to go in the conditions of dialogue. It provides wealth and a variety of human culture.

What will be future ways of development of technical progress. Where progress in science and technicians - to catastrophic consequences or to wellbeing will give mankind, it in the majority depends on how people will belong to a consequence of progress and as will use it.

Considering the aforesaid, it, on the one hand, depends on the level of culture of society, and the culture, in return, endures impact of scientific and technical progress and as scientists notice, this influence quite often happens the carrier of negative character.

Keywords: culture, civilization, globalization, science-technical progress.

სიტყვა „კულტურა“ წარმოსდგება ლათინური სიტყვიდან „colere“, რაც ნიშნავს „ნიადაგის კულტივირებას (დამუშავებას)“. შუა საუკუნეებში ამ სიტყვით აღნიშნავდნენ მარცვლეულის დამუშავების პროგრესულ მეთოდს, რომელმაც წარმოშვა ახალი ტერმინი „agroculture“ (მიწათმოქმედების ხელოვნება). XVIII და XIX საუკუნეებში აღნიშნულ ტერმინს იყენებდნენ ადამიანებთან მიმართებითაც: თუ ადამიანი გამოირჩეოდა დახვეწილი მანერებითა და ინტელექტით, მას მიიჩნევდნენ „კულტურულად“ მაშინ ეს ტერმინი უმთავრესად გამოიყენებოდა არისტოკრატებთან მიმართებით, რათა გაერჩიათ ისინი „უკულტურო“ უბრალო ხალხისგან. გერმანული სიტყვა „Kultur“ ასევე ნიშნავდა „ცივილიზაციის მაღალ დონეს“. დღეისათვის სიტყვა „კულტურა“, როგორც წესი, ასოცირდება ოპერის თეატრთან, შესანიშნავ ლიტერატურასთან, კარგ აღზრდასთან. ამ-

რიგად, კულტურა – რთული ფენომენია, რომლის ცალკეული ელემენტები მოითხოვენ განსხვავებულ, ხშირად ურთიერთსაპირისპირო განმარტებებს.

ყოველი კულტურა ადამიანისა და საზოგადოების განვითარების დონეს, მისი შემოქმედების მიღწევებს გამოხატავს. კულტურა ადამიანის არსობრივ ძალთა გამოვლენის სარბიელია, მისი პიროვნებად ჩამოყალიბების დონის მაჩვენებელია. მისი მიზანია პიროვნების სულიერი ორგანიზაციის საყოველთაო მგრძნობელობისა და აღმქმელობის უნარის განვითარება, ამიტომაც ამბობს შპენგლერი, რომ კულტურაში სული ბატონობს, ხოლო ცივილიზაციაში – ინტელექტი.

ფართო გაგებით კულტურაში იგულისხმება ყოველივე ის, რასაც ადამიანები ქმნიან მატერიალური და სულიერი მოღვაწეობის შედეგად, რასაც ბუნებაში მზა სახით მოცემული საგნებისგან განსხვავებით, ადამიანური შემოქმედების „ბეჭედი აზის“. ვინაობა აზრით, კულტურა გაგებულია, როგორც ადამიანის სულიერი მოღვაწეობის იდეათა ერთობლიობა: მეცნიერება, ხელოვნება, ზნეობრივი ნორმები, ფილოსოფია და, შესაბამისად, ადამიანთა ინტელექტუალური, ესთეტიკური და მორალური განვითარების დონე.

კულტურა იმდენად მჭიდროდაა დაკავშირებული სხვა სოციალურ ფენომენებთან, რომ ხშირად ძნელია მათი გარჩევა აბსტრაქტულადაც. ამასთანავე, კულტურის შემადგენლობა და მისი როლი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში იცვლება დროისა და ადგილის შესაბამისად. კულტურაში შედის ლიტერატურა, მუსიკა, მხატვრობა, მოდა, არქიტექტურა, ცეკვები, კინო, შენობების გაფორმება და ა.შ. ნებისმიერი მეტ-ნაკლებად განათლებული ადამიანი გააჩნევს კულტურის მოღვაწეობასა და მათ პროდუქტს იმისგან, რაც არ შედის კულტურაში. ეს კი საკმარისია აღნიშნული სიტყვის გამოსაყენებლად.

კულტურის თანამედროვე მეცნიერულმა (სოციოლოგიურმა) განმარტებამ უკანა პლანზე გადასწია ამ ცნების არისტოკრატიული ელფერი. კულტურაში იგულისხმება ხელოვნებასა და ლიტერატურაში გამოყენებული მრწამსის, ფასეულობებისა და გამომხატველი საშუალებების სისტემა, რომლებიც საერთოა რომელიმე ჯგუფისათვის და საფუძვლად უდევს ამ ჯგუფის წევრთა გამოცდილების მოწესრიგებასა და ქცევის რეგულირებას.

არსებობს კულტურის დაახლოებით 500-მდე განმარტება, თუმცა არცერთი მათგანი არაა სრული, რადგან იგი უფრო ტევადი ცნებაა. შევჩერდეთ ზოგიერთ განმარტებაზე. დავიწყით ფილოსოფიური განმარტებიდან: კულტურა „მეორე ბუნებაა“, პირველი ბუნების ზედნაშენი. პირველ ბუნებას უწოდებენ მთლიანად ადამიანის გარემომცველ ბუნებრივ სამყაროს, „მეორე ბუნებას“ კი – ადამიანის მიერ შექმნილ ბუნებას, მიუხედავად იმისა, რომ ამაში ადამიანის წვლილი შეიძლება მინიმალური იყოს. მაგალითად, ადამიანის მიერ დარგული ტყე უკვე ეკუთვნის არა ველურ ბუნებას, არამედ გარკვეული დათქმ-

ბით – კულტურის სფეროს. რასაკვირველია, კულტურისადმი ამგვარი ზოგადფილოსოფიური მიდგომა ძალზე აბსტრაქტული ხასიათისაა და სოციოლოგიაში იშვიათად გამოიყენება.

კულტურის შემდეგი განმარტება შემდეგნაირია: კულტურა – ტაბუს, ანუ აკრძალვებისა და შეზღუდვების სისტემა. კულტურული ნორმების ამგვარი გაგებიდან გამომდინარე, ზ. ფროიდი მიიჩნევდა, რომ კულტურა, ინდივიდთან მიმართებით, ხშირად დეპრესიულ ფუნქციებს ასრულებს ანუ ახშობს მის ცხოველურ, ბუნებით მინიჭებულ ინსტინქტებს.

კიდევ ერთი განმარტება: კულტურა არის ზომიერების შეგრძნება ყველაფერში. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ადამიანები მოქმედებენ არა მხოლოდ საკუთარი ბიოლოგიური არსებობის შენარჩუნების ინტერესების შესაბამისად (ამ ინტერესების შესაბამისად ისინი, რა თქმა უნდა, იმოქმედებენ როგორც ბიოლოგიური არსებანი), არამედ ამავე დროს, ადამიანები მოქმედებენ ერთმანეთის ინტერესების გათვალისწინებით. უფრო მეტიც, ადამიანები თანაუგრძნობენ ერთმანეთს; ყველაფერში ზომიერების შეგრძნება, თანაგრძნობა, სიმპათია არის სწორედ ის ფენომენი, რომელიც საფუძვლად ედება და საერთოდ შესაძლებელს ხდის ზნეობას, ზნეობრივ ურთიერთობებს.

ხშირად ტექნიკური ფეტიშიზმის გავლენით, ადამიანისათვის ნივთები უფრო ღირებულია, ვიდრე მეორე ადამიანი. სწორედ ეს ვითარება ჰქონდა მხედველობაში გამოჩენილ ჰუმანისტს ა. შვაიცერს, როცა წერდა: ჩვენ თანდათანობით ვკარგავთ ახლობლობის, ნათესაობის გრძნობას და ამრიგად, მივექანებით ანტიჰუმანიზმის გზაზე... როცა ქრება იმის შეგნება, რომ ყოველი ადამიანი ჩვენთვის ახლობელია როგორც ადამიანი, მაშინ ირყევა კულტურისა და ზნეობის საფუძვლები. ჰუმანიზმის რეგრესი ამ შემთხვევაში, უბრალოდ დროის საქმეა. ადამიანებს შორის გულთბილი, უშუალო დამოკიდებულების დაკარგვის თაობაზე თავისებურად წუხს ვ. შუკმინის ფილმის „წითელი ძახველის“ მთავარი მოქმედი გმირი: ადამიანი ადამიანს განიხილავს როგორც მხოლოდ „მოქალაქეს“, როგორც რომელიმე სამურნეო ორგანიზაციის წევრს და აფასებს მას მეურნეობაში ოფიციალური მონაწილეობისა და წარჩინების მიხედვით, ცოცხალი ბუნება მისთვის მხოლოდ საექსპლოატაციო მასალაა – ამბობს ის. ესაა უშუალო, შინაგანი, ნამდვილი ადამიანური კონტექსტების დაკარგვით გამოწვეული სევდა.

გარდა ინდივიდუალურ-ფსიქოლოგიური ასპექტებისა, კულტურის ადგილი და როლი ადამიანის ცხოვრებაში უნდა ავლენოთ სოციალური ფსიქოლოგიისა და სოციოლოგიის ტერმინებით. ავიღოთ, მაგალითად, ეროვნებათშორისი ურთიერთობების საჭირობოროტო პრობლემა. აქ ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია ეთნოცენტრიზმის ცნება. ეთნოცენტრიზმი არის ის, როცა თავის ერს, ხალხს, სოციალურ ჯგუფს და ა.შ. ადამიანი აყენებს ცენტრში და აპრიორი მიიჩნევს, რომ აღნიშნული ჯგუფის, ერის, ხალხის და ა.შ. კულტურა ყველაზე მაღალი

და საუკეთესოა (ყველა სხვა დანარჩენ ჯგუფებთან, ერებთან და ხალხებთან შედარებით). მართალია განსაკუთრებული სიფრთხილით და სიფაქიზით უნდა მოვეყრათ ჩვენს კულტურას, როგორც ჩვენი ეროვნული ინტერესების, მისწრაფებების, ერთ-ერთ მთავარ და განმსაზღვრელ ფაქტორს. მაგრამ ამ გარემოებამ არ უნდა გამოიწვიოს სხვა კულტურისადმი აგდებული დამოკიდებულების, სიძულვილის, ან სულაც შიშის (ქსენოფობიის) ვითარებები. სამწუხაროდ, უნდა აღინიშნოს, რომ ეთნოცენტრიზ-ტული პოზიცია უკავია მრავალ, თუნდაც ძალზე განათლებულ ადამიანს. ადვილი მისახვედრია, რომ ეთნოცენტრიზში ბადებს პრობლემებს სხვადასხვა კულტურის ადამიანებს შორის, რომლებიც ზოგჯერ კონფლიქტებამდეც მიდის. უნდა ითქვას, რომ ეთნოცენტრიზის მრავალი ფორმა არსებობს (რასიზმი, ფაშიზმი, შოვინიზმი, ნაციონალიზმი, რელიგიური ფანატიზმი და ა.შ.).

ეთნოცენტრიზმის საპირისპირო თვალსაზრისია კულტურული რელატივიზმი. ამ პოზიციიდან, სხვა კულტურისადმი დამოკიდებულება გულისხმობს მიმდებლობას, პატივისცემას, ფასეულობისა და მნიშვნელობის აღიარებას, რაც განპირობებულია იმ ფაქტის გაგებით, რომ ყოველი კულტურა იქმნებოდა კონკრეტულ განსაკუთრებულ გეოგრაფიულ და ისტორიულ პირობებში და ეს ბუნებრივია, რადგან მოცემული ერის კულტურა ყოველთვის ყალიბდება სხვა კულტურებთან ურთიერთდამოკიდებულებისა და ურთიერთზეგავლენის პირობებში, ამიტომაც შესაძლებელია და აუცილებელიც, რადგან მსოფლიო ხალხებმა გაიცნონ და გაითავისონ სხვადასხვა ხალხების, ერების მიერ შექმნილი ეროვნული ნიშნისა და ხასიათის მატარებელი კულტურისა და ხელოვნების ნიმუშები. კულტურული რელატივიზმის პოზიციაზე მყოფი ადამიანები განვითარების უფრო მაღალ საფეხურზე არიან, ვიდრე ეთნოცენტრიზმის პოზიციაზე მყოფი ადამიანები.

XXI საუკუნე გლობალიზაციის საუკუნეა. მისი დადებითი და უარყოფითი ტენდენციების კრიტიკული ანალიზი გვიჩვენებს, რომ თანამედროვე მსოფლიოში არცერთ ქვეყანას არ შეუძლია ერთმანეთისაგან იზოლირებულად არსებობა. გლობალიზაცია (გარკვეულ ფორმებში) ქმნის ახალ პერსპექტივებს სხვადასხვა ქვეყნების, ერების, ცივილიზაციათა და კულტურათა ურთიერთობებისათვის და ეს პროცესი შეუქცევადია.

თუმცა, გლობალიზაცია არის არა მხოლოდ ახალი ტექნოლოგიები, მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევათა დანერგვა მთელი მსოფლიოს მასშტაბით, არამედ, აგრეთვე ახალი მწვავე პრობლემები სულიერი ღირებულებების, კულტურის სფეროში, რაც ახლებურად აყენებს დღის წესრიგში კაცობრიობის მომავალს – ადამიანის, ინდივიდის, პიროვნებისა და საბოლოო ჯამში, ეროვნული ცნობიერების, ეროვნული კულტურებისა და საერთოდ, ერების თვითმყოფადობის პრობლემას. ამიტომაც, რომ ანტიგლობალისტური მოძრაობის გამომწვევი მიზეზები არა მხოლოდ

ეკონომიკური ურთიერთობათა სფეროა, არამედ, უმეტეს შემთხვევაში, მას სულიერი, კულტურული და სხვა პრობლემების მოუგვარებლობა იწვევს.

გლობალიზაციის წარმართველი ძალების აზრით მიმდინარე ეკონომიკური პროცესები უფრო ოპერატიულად და ეფექტიანად წარიმართება, რაც უფრო ნაკლები ერები და მათთვის დამახასიათებელი ეროვნული ღირებულებები, სპეციფიკური კულტურული ნიშნები, ინტერესები და თავისებურებები იარსებებენ, რადგანაც სწორედ ესენი არიან გლობალური პროცესების მიმდინარეობის შემაფერხებელი ძირითადი ფაქტორები.

ადამიანების მიერ კულტურის ქმნის პროცესი ასახავს კულტურის შემქნელთა განვითარების დონეს, მათ თავისუფლების ხარისხს, საერთოდ ადამიანის „გაადამიანურების“ თვითდამკვიდრების ხარისხს. ყოველი ნაბიჯი წინ კულტურის გზაზე იყო ნაბიჯი თავისუფლებისაკენ. ადამიანის სპეციფიკური თავისებურება, მისი თვისობრივი განსხვავება ყველა სხვა არსებისა თუ ნივთისაგან, იმაში გამოიხატება, რომ იგი ბუნებას გარდაქმნის ღირებულებათა მიხედვით, თავის აუცილებელ პირობად, წანამძღვრად გულისხმობს ადამიანის თავისუფლებას, მის თავისუფალ და აქტიურ მოქმედებებს, თავისუფალი, აქტიური მოღვაწეობა კი არის შემოქმედება, შემოქმედება კი ის ფენომენია, რომელიც ადამიანის აქტიური გარდამქმნელი მოღვაწეობის აუცილებელი მომენტია, თანაც ისეთი, რომელიც მის ადამიანურ სპეციფიკას განაპირობებს.

ადამიანთა მიერ სინამდვილის გარდაქმნა ხორციელდება იმის საფუძველზე, რომ ხდება სინამდვილის კანონზომიერების შემეცნება, სინამდვილის საგანთა და მოვლენათა არსების დადგენა. თუმცა ადამიანის მიმართება სამყაროსთან არ ამოიწურება მხოლოდ შემეცნებით. ადამიანი არა მარტო იმეცნებს საგნებს, არამედ გარკვეულ შეფასებას აძლევს მათ, აფასებს მათ იმისდა მიხედვით, თუ რა მიმართებაში არიან ესა თუ ის საგნები, მოვლენები ადამიანური ყოფიერების ამა თუ იმ ასპექტთან. თუ ჭეშმარიტების შინაარსში არ აისახება ადამიანის ღირებულებითი მიმართება სინამდვილესთან, ადამიანის კულტურული, ესთეტიკური და ეთიკური მოღვაწეობის პროდუქტებში ცენტრალური ადგილი ენიჭება სწორედ ღირებულებით მომენტს. კულტურა ღირებულებათა რეალიზაციის პროცესია, რომლის დროსაც ადამიანი სხვა ინტერესებთან და მოთხოვნილებებთან ერთად იკმაყოფილებს ერთ-ერთი არსებითი ხასიათის მოთხოვნილების – შემოქმედების მოთხოვნილებას.

კულტურა ადამიანის არსობრივ ძალთა გამოვლენის სარბიელია, მისი პიროვნებად ჩამოყალიბების დონის მაჩვენებელია. კულტურის მიზანია არა უბრალოდ ადამიანთა და, შესაბამისად, პიროვნებათა გონებრივი თვალთახედვის არსის გაფართოება, არა უბრალოდ ადამიანის განათლება, არამედ უმთავრესად, მისი სულიერი სამყაროს განვითარება, სულის გაფაქიზება. ამ პროცესში განსაკუთრებული მნიშ-

ენელობა ენიჭება კულტურას თავისი შესაბამისი ფუნქციებით.

კულტურა, უწინარეს ყოვლისა, გონებასთან და ცოდნასთან არის დაკავშირებული – ამიტომაც კულტურის ერთ-ერთი ფუნქცია – მისი საგანმანათლებლო-აღმზრდელობითი ფუნქციაა. ცხადია, მისი მიზანი განათლება, აღზრდა ან, როგორც სოციოლოგები ამბობენ, – პიროვნების სოციალიზაცია ანუ თავისი ხალხის, სოციალური ჯგუფის და მთელი კაცობრიობის ცოდნის, ენის, სიმბოლოების, ფასეულობების, ნორმების, ჩვეულებების, ტრადიციების ათვისებაა. პიროვნების კულტურის დონე განისაზღვრება კულტურული მემკვიდრეობისადმი აღნიშნული პიროვნების შინაგანი კულტურის ზიარების დონით, ასევე ინდივიდუალური უნარების განვითარების ხარისხით, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მივდივართ საყოველთაოდ აღიარებულ ფორმულამდე: ცოდნას პლუს უნარები.

მეორეა კულტურის ინტეგრაციულ-დეზინტეგრაციული (გამაერთიანებელ-დამაცალკევებელი) ფუნქცია. ეს იმას ნიშნავს, რომ კულტურის ათვისების შედეგად ერთი თანამეგობრობის ინდივიდებს უზინდებათ ერთიანობის, ერთი ერის, ხალხის, რელიგიის, ჯგუფისადმი და ა.შ. მიკუთვნებულობის გრძნობა. მაგრამ რომელიმე კულტურის საფუძველზე მათი შედუღებებით იგი უპირისპირდება სხვა კულტურის გარშემო გაერთიანებულ სხვა თანამეგობრობებს ანუ სხვადასხვა კულტურის ადამიანებს. ეს დაცალკევება კი შეიძლება გახდეს კულტურული კონფლიქტების მიზეზი.

ცნობილი პოლიტიკოსების ლექსიკონში ხშირად გაისმის მოსაზრებები „კულტურათა კონფლიქტის“, „ცივილიზაციათა კონფლიქტის“ შესაძლებლობათა შესახებ. ამერიკელი მეცნიერი ფრ. ფუკუიამა 1992 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში „ისტორიის დასასრული და უკანასკნელი ადამიანი“ აღნიშნავს, რომ ისტორია დამთავრდა და შევიდა რა ლიბერალურ-დემოკრატიულ ღირებულებათა სამყაროში იგი აღარ წარმოადგენს რაციონალური და ირაციონალური ძალების დაპირისპირებისა და ბრძოლის გამოხატულებას. თუმცა მოგვიანებით ფრ. ფუკუიამამ ნაშრომში „კულტურული ომები და სამოქალაქო საზოგადოება“, რომელშიც იგი კვლავ დაუბრუნდა ლიბერალური დემოკრატიის მომავლისა და მსოფლიო პერსპექტივის პრობლემებს, გარკვეულწილად დააზუსტა და, შეიძლება ითქვას, შეცვალა თავისი შეხედულება. კერძოდ, მან მიიჩნია, რომ ლიბერალურ დემოკრაციას მომავალში უთუოდ გამოუჩნდება მოცილე და სერიოზული მეტოქე, რომელიც სწრაფად იკრეფს ძალას და მოსალოდნელია, რომ „მისსავე მოედანზე“ შეებრძოლოს დემოკრაციას. ფუკუიამას აზრით, ამ მეტოქეობის სათავე და საფუძველი კულტურის დონეზეა საძიებელი, ეს ყველაზე ღრმა დონეა, რომელიც მოიცავს რელიგიურ, მორალურ ღირებულებებს, ეთნიკურ ცნობიერებას, ოჯახის სტრუქტურებს, ისტორიულ ტრადიციებს და სხვ. ნაშრომში „ცივილიზაციათა შესახებ“ სრულად განსხვავებულ მოსაზრებას აყალიბებს სამუელ ჰანტინგტონი. მისი აზრით, მსოფლიოში არავითარი საფრთხე არ მოხსნილა, იგი ყოველთვის დარჩება და სხვადასხვა ფორმით გამოვლინდება ხოლმე ყოველ საუკუნეში. XXI საუკუნეში ჰანტინგტონი მსოფლიოს მთავარ საფრთხეს კულტურათა, ცივილიზაციათა ომში, კერძოდ, სადავლურ და ისლამურ-კონფუციურ დაპირისპირებაში ხედავს.

მესამე ფუნქციას უწოდებენ მარეგულირებელს. მასზე უკვე იყო ზემოთ საუბარი, როცა ჩვენ შევეხეთ ზომიერების გრძნობას, ქცევის წესებსა და ჩარჩოებს, რომელშიც უხდება ცხოვრება და შრომა ადამიანს. სწორედ ეს წესები აიძულებენ ადამიანს დაიცვას განაწესებისა და აკრძალვების სისტემა. ამ განაწესებისა და აკრძალვების დარღვევის შემთხვევაში პიროვნებას უწესებენ გარკვეულ სანქციებს – სასჯელს ან ჯილდოს. არსებობს აგრეთვე კულტურის შემეცნებითი (გნოსეოლოგიური), ესთეტიკური, ადაპტაციის, კომუნიკაციის, ქცევითა ნორმატიული, ღირებულებითი ფუნქცია და სხვ.

ახლა კი კულტურის ფორმების შესახებ. ფართოდაა ცნობილი კულტურის დაყოფა მატერიალურ და სულიერ კულტურებად. მაგრამ არ არსებობს ისეთი რამ, რაც 100%-ით მატერიალურ ან, პირიქით, 100%-ით სულიერ კულტურად შეიძლება ჩაგვეთვალა. ჩვეულებრივი მსუბუქი ავტომანქანა, რასაკვირველია. მატერიალური კულტურის საგანია, მაგრამ ვიღაცამ ის ააგო, მოიფიქრა, რისთვისაც გამოიყენა თავისი შრომა, წარმოსახვა და ა.შ., ეს კი უკვე სულიერი კულტურის მცირე ნაწილია. და, საპირისპირო მაგალითიც: მხატვრის მიერ დახატული სურათი, რა თქმა უნდა, სულიერი კულტურის კონცენტრირებული გამოხატულებაა. მაგრამ თავად კულტურა მატერიალური ობიექტია: იგი შედგება ტილოს, საღებავებისა და ჩარჩოსაგან.

კულტურული ფორმები განსაკუთრებული მრავალფეროვნებით გამოირჩევა. დავიწყოთ მაღალი კულტურიდან (ელიტარული კულტურა). იგი თითქმის ყოველთვის არის დაკავშირებული კლასიკურ მუსიკასთან, ლიტერატურასთან, მხატვრობასთან, არქიტექტურასთან და ა.შ. მაღალ კულტურას ნაზიარები ადამიანები ყველა დროში ცოტანი იყვნენ, რადგან მაღალი კულტურის ზიარება სპეციალურ განათლებას, დიდ დროს, ძალისხმევასა და ფინანსებს მოითხოვს. კულტურული ელიტა ყოველთვის იყო ტონის მიმცემი, ადგენდა კრიტერიუმებს კულტურის სხვა ფორმებისათვის. როცა მაღალი კულტურა დეგრადირებულია, გაქრობის პირასა, ეს აუცილებლად უარყოფითად აისახება მთლიანად ხალხის კულტურაზე. სამწუხაროდ, დღეს სწორედ ეს შეინიშნება ჩვენი ქვეყნის თანამედროვე კულტურულ ცხოვრებაში.

კულტურის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ფორმაა სახალხო კულტურა (პოპულარული კულტურა). ეს კულტურა ყველასთვის ხელმისაწვდომია და მას განსაკუთრებული როლი აკისრია მშობლიურ კულტურულ ფასეულობებთან ყოველი ინდივიდის ზიარებაში.

მასობრივი ინფორმაციის გაჩენასთან ერთად გაჩ-

ნდა მასობრივი კულტურა. იგი ე.წ. საშუალო, მასის ადამიანებზეა გათვლილი. მასობრივი კულტურის ფენომენი შეიძლება იყოს როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი სულიერი მუხტის მატარებელი.

პირველი, ვინც „მასობრივი კულტურის“ დეტალური ანალიზი მოგვცა ესპანელი ფილოსოფოსი ორტეგა გასეტი გახლდათ. სტატიაში („მასები“, 1926 წ.). ნიგნში („მასების აჯანყება“, 1930 წ.) მან მოგვცა უპიროვნო ინდივიდისა და კოლექტივის, ბრბოს ფენომენის ანალიზი. ცნობილია მისი ფრაზა – „გმირი გაქრა, დარჩა გუნდი“. მისი აზრით, ანალოგიურ მოვლენებს ადრეც ჰქონდა ადგილი ისტორიაში, თუმცა XX საუკუნეში მან სხვა შინაარსი და პრინციპულად განსხვავებული ხასიათი შეიძინა [4. 123]. მასიური კულტურის ფენომენი ერთ-ერთი მკვლევარი გახლდათ ამერიკელი გ. ოვერსტიტი, რომელმაც აღწერა, თუ როგორაა შესაძლებელი ადამიანის ცნობიერების მანიპულირება ტექნიკური მიღწევებით. თავის ნაშრომში – „სალი გონება“ მან ჩამოაყალიბა მეტ მოგებაზე ორიენტირებული ადამიანის ბუნება, რომელიც, თავის მხრივ, მასიურ კულტურასაც უკავშირდება.

XXI საუკუნეში მასიურმა კულტურამ შეიძინა პრინციპულად ახალი ფუნქცია – იგი პოლიტიკური ზემოქმედების აქტიური იარაღი გახდა.

კულტურის შემდეგი ფორმაა სუბკულტურა. სუბკულტურა არის რომელიმე დიდი კულტურის ნაწილი. მაგალითად, ახალგაზრდობის კულტურა არის კულტურა, რომლის ფარგლებშიც არსებობს სტუდენტი ახალგაზრდობის კულტურა, ანუ მისი ერთ-ერთი სუბკულტურა. არსებობს აგრეთვე მარგინალური, გლობალური კულტურა და სხვ.

თანამედროვე ეპოქა ყველა სხვა ადრეული ეპოქისაგან, უპირველეს ყოვლისა, იმით განსხვავდება, რომ ცნობილ მარადიულ ფილოსოფიურ პრობლემებს (ყოფიერების, ცნობიერების, ცხოვრების აზრის და ა.შ.) დაემატა თვისობრივად ახალი მოვლენა – გლობალიზაცია და მისგან გამომდინარე შედეგები მსოფლიო საზოგადოებისთვის. თანამედროვე მეცნიერულ და სპეციალურ ლიტერატურაში უკვე მომწიფდა აზრი იმის შესახებ, რომ ტერმინები „კულტურა“ და „ცივილიზაცია“ უკვე საკმარისად ვერ ასახავს გართულებულ თანამედროვე რეალობას გლობალიზაციისა და მისი თანმხლები მოვლენების გათვალისწინების გარეშე. ამიტომ – „კულტურა“, „ცივილიზაცია“, „გლობალიზაცია“ უნდა განვიხილოთ ურთიერთკავშირში, როგორც ერთი და იგივე ობიექტის – სოციალური ორგანიზამის სხვადასხვა მხარეების აღმწერნი. თანამედროვე სამეცნიერო ლიტერატურაში ძალიან ხშირად ხდება კულტურისა და ცივილიზაციის ცნებების აღრევა, რაც არასწორი დასკვნების გაკეთების საფუძველი ხდება. კულტურა და ცივილიზაცია ერთმანეთთან გარკვეულ კავშირში იმყოფება და მათი დამოკიდებულება არის ურთიერთგანპირობებულობის ურთიერთობა, სადაც ცივილიზაციის „ზრდას“ მიყვავართ კულტურის ფორმათა განახლებისაკენ, რომლის „ინსტრუმენტის“ როლში ტექნიკური განვითარების საშუალებები გვევლინება,

მაგრამ ჯერ კიდევ XIX საუკუნის გერმანულ საზოგადოებრივ-ფილოსოფიურ აზროვნებაში მოხდა ამ ორი ცნების იდენტიფიკაცია და გამიჯვნა, რომელიც ძირითადად დღესაც არის გაზიარებული.

ცივილიზაციასა და კულტურას შორის კავშირისა და განსხვავებების დასადგენად აუცილებელია გავითვალისწინოთ და გამოვიჯნოთ ადამიანთა მოქმედება-მოღვაწეობის ორგანიზაციის მიმართულება: ერთ-ერთი მიმართულება გულისხმობს ადამიანების მიერ ბიოლოგიურ-ფიზიკური ორგანიზმის სახით არსებობის შენარჩუნებაზე ზრუნვას, რასაც ადამიანები აღწევენ ბუნების ძალების შეცნობის, მათი „დამორჩილების“ მეშვეობით.

ადამიანის მოქმედების მეორე მიმართულება გულისხმობს მის ზრუნვას არა უშუალოდ თვითშენახვის ინტერესების შესაბამისად, არამედ იმას, რომ ადამიანი, როგორც სოციალური, გონითი არსება აუცილებლობით უნდა ამაღლდეს ბიოლოგიურ არსებობაზე, დაამყაროს ურთიერთობა სხვა ადამიანებთან, როგორც პიროვნებებთან, კაცობრიობასთან იმ ზნეობრივი, ზოგადსაკაცობრიო ნორმების მეშვეობით, რომლებიც ადამიანთა მდგომარეობისათვის არის ნიშანდობლივი და სპეციფიკური.

ცივილიზაციის მიღწევად და მონაპოვრად უნდა ჩაითვალოს ყოველივე, რაც ადამიანებს ბუნების „დამორჩილებისა“ და ბიოლოგიური არსებობის შენარჩუნებაში უწყობს ხელს (პირველ რიგში მეცნიერებისა და ტექნიკის მონაპოვრები). ხოლო კულტურის და, შესაბამისად, მისი კვინტენსიციის, ზნეობის სათავე, პროფ. ზ. კაკაბაძის აზრით, ადამიანის იმ თვისებაში ძევს, ბიოლოგიური ორგანიზმის სახით საკუთარი არსებობის იქით ფასს რომ ადებს და ღირებულად ცნობს რაიმეს, ამას რომ გამოთქვამს თავისი განწყობილებისა და შეხედულებების სახით და ზემოქმედებას ახდენს სხვათა ცნობიერებაზე, თავის მხრივ ყურად რომ იღებს სხვათა განწყობილებებსა და შეხედულებებს და მზად რომაა მათი მხრიდან ზემოქმედების მიღებისათვის.

ცივილიზაციას და კულტურას შორის განსხვავებასთან ერთად ორგანული კავშირიცაა. ცივილიზაცია, მატერიალური კულტურა, მეცნიერებისა და ტექნიკის პროგრესი აუცილებელი ბაზაა „საკუთრივ ადამიანური ძალის“ ანუ სულიერი კულტურის განვითარებისათვის. ამ უკანასკნელის პროგრესი შეუძლელია ცივილიზაციის სათანადო დონის გარეშე, ხოლო კულტურული დეგრადაცია, სულიერი კულტურის კრიზისი, პრინციპულ საფრთხეს ქმნის ცივილიზაციისათვის, ვინაიდან კულტურული დეგრადაციის შედეგად ცივილიზაციის მონაპოვრები-სათვის გაუფრთხილებელი მოპყრობის შემთხვევაში, შესაძლებელია საფრთხე დაემუქროს მთელი კაცობრიობის არსებობას. კულტურას გააჩნია სული, ცივილიზაცია კი ფლობს მეთოდებს და იარაღებს. კულტურა ინდივიდუალურია, ცივილიზაციისათვის კი დამახასიათებელია ზოგადი ნიშნები [5. 247].

მ. ვებერი თვლის, რომ კულტურა და ცივილიზაცია ერთმანეთისაგან განსხვავდება, ვინაიდან

კულტურა არის სულიერი და ორიგინალური მოვლენა, მაშინ როცა ცივილიზაცია „ანონიმურია“ თავისი ინტელექტუალური ბუნებით. ცივილიზაცია, ვებერის მიხედვით, წარმოადგენს ადამიანის ძალისხმევას გაბატონდეს ბუნებაზე გონების მეშვეობით, რასაც ადამიანები ახერხებენ მეცნიერების, ტექნიკის, დაგეგმვის საშუალებით. რაც შეეხება კულტურას, იგი არის ადამიანის სულიერი სამყაროს განვითარება, სრულყოფა.

ა. შვაიცერი და ს. ჰანთინგტონი აღნიშნულ ცნებებს ერთნაირი მნიშვნელობით იყენებენ, რაც შეეხება ო. შპენგლერს, მასთან ცივილიზაციისა და კულტურის განსხვავება ანტაგონისტური კონსტრუქციის ხასიათს იღებს, რომელშიც ცივილიზაცია კულტურის დაისის „მზის ჩასვენების“ საფეხურს წარმოადგენს. ცივილიზაცია არის ყოველი კულტურის განვითარების საბოლოო სტადია. მისი ძირითადი ნიშნებია: ინდუსტრიისა და ტექნიკის განვითარება, ლიტერატურისა და ხელოვნების დეგრადაცია, ხალხის გადაქცევა უსახო მასად და სხვა. ასეთი გაგებით, ცივილიზაცია, როგორც დაცემის ეპოქა, უპირისპირდება კულტურის მთლიანობას და ორგანულობას.

შპენგლერის აზრით, კულტურა არის შინაგანი შესაძლებლობების განხორციელება, ხოლო ცივილიზაცია – ყოველგვარი პროგრესის ანულირება. შეასრულებს რა თავის დანიშნულებას, კულტურა ამოწურავს თავის თავს, კვდება, იქცევა ცივილიზაციად.

კულტუროლოგთა მნიშვნელოვანი ნაწილი მიიჩნევს, რომ დღეს არსებითად შეიცვალა კულტურის მასშტაბები, მისი ადგილი და როლი საზოგადოებაში, ადამიანთა ცხოვრებაში. კულტურა შეიჭრა ადამიანთა ცხოვრების ყველა სფეროში იმდენად, რომ ამ სფეროებსა და კულტურას შორის საზღვრები განუსაზღვრელი გახდა, ნაწილობრივ გაქრა კიდევ. მსოფლიო წაღეკა კულტურის პროდუქტებმა. ძნელია დავასახელოთ ადამიანთა საქმიანობის სახეები და მათი მოხმარების საგნები, რომლებშიც არ აისახება და არ შეინიშნება კულტურის გამოვლინება. სახლები, პარკები, სატრანსპორტო საშუალებები, ტექნიკური ნაგებობები, ჭურჭელი, ავეჯი, ნიგნები-სა და ჟურნალების გაფორმება, რეკლამა, აფიშები, სპორტი, სერვისი, საბავშვო სათამაშოები, საჭმელი, ყოველდღიური მოხმარები საგნები... კულტურის ასეთი შეჭრა ადამიანთა ყოველდღიურ ცხოვრებაში კაცობრიობის ისტორიაში არასდროს და არსად ყოფილა.

კულტურა ყველასთვის მისაწვდომი გახდა. პრაქტიკულად, ადამიანთა აბსოლუტური უმრავლესობა არა მხოლოდ სისტემატურად იმყოფება კულტურის გარემოცვაში და თავისუფლად მოიხმარს მას, არამედ შეუძლია ისარგებლოს ტრადიციული ფორმით კულტურის მიღწევებით, – მხედველობაში გვაქვს მუზეუმების, ბიბლიოთეკების, ტელევიზიის, კინოს, თეატრების საყოველთაო მისაწვდომობა. რიგითი მოქალაქეების დიდმა ნაწილმა მიიღო შესაძლე-

ბლობა დაკავებულიყო კულტურული საქმიანობით – მუსიკით, ხატვით, ცეკვით, მწერლობით. კულტურა გახდა მოსახლეობის ყველა ფენის, ყველა კატეგორიის, ყველა ასაკის ადამიანების ძირითადი და ჩვეული ელემენტი.

კულტურის ძირითადი მომხმარებლები გახდნენ ყოველდღიური საქმიანობით დაკავებული მოსახლეობის ფართო ფენები, რომელთაც არ ჰქონდათ სოციალური განათლების მიღებისა და თავიანთი ესთეტიკური გემოვნების სრულყოფის შესაძლებლობა და დრო კულტურისადმი იმგვარი დამოკიდებულებით, რასაც ჰქონდა ადგილი წარსულში ფაქიზი გემოვნებისა და აუჩქარებელი ცხოვრების წესის მქონე ადამიანების ვიწრო წრეში. ეს, ბუნებრივია, აისახა თავად კულტურის ხასიათზე. თანამედროვე საზოგადოების დინამიურ და დაძაბულ ცხოვრებაში ჩართულ მილიონობით რიგით მოქალაქეებზე გათვლილი კულტურა თავისი მომხმარებლის ადეკვატური გახდა.

თანამედროვე პირობებში განსაკუთრებულ პრობლემად იქცა მეცნიერებისა და, შესაბამისად, ტექნიკის განვითარების ტემპებისაგან ადამიანის კულტურულ, ეთიკურ-ზნეობრივი ცნობიერების ჩამორჩენა. ამიტომ შემთხვევითი არ არის ის გარემოება, რომ დღეს მეცნიერების სხვადასხვა დარგის წარმომადგენლები განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებენ იმაზე, რომ მეცნიერებისა და ტექნიკის უპირატესი განვითარების პირობებში მიმდინარეობს კულტურის ზოგიერთი ელემენტის, კერძოდ, ზნეობრივი ცნობიერების დაკნინება და დაქვეითება.

კულტურა სულ უფრო ხდება ბიზნესის სფერო. დაიწყო კულტურის საგნებისა და სანახაობების გაფართოებული წარმოება. კულტურის სფერო გადაიქცა ბაზრად. საბაზრო ფასმა გამოდევნა ესთეტიკური შეფასება. შემოქმედებითი პიროვნების მასშტაბები განისაზღვრება არა იმით, თუ რა წვლილი შეიტანა მან წინამორბედებთან შედარებით, არამედ იმით, თუ როგორია მისი საბაზრო წარმატება. კულტურის ნაწარმოებების ხარისხის განსჯა ხდება მასმედიის ექსპერტების მიერ, რომლებიც სრულებითაც არ ხელმძღვანელობენ ესთეტიკის, მორალის, განათლების, ჰუმანიზმის კრიტერიუმებით. ახალი ტიპის კულტურის შემოქმედთა ძირითად მასას შეადგენენ საშუალო ინტელექტუალური და შემოქმედებითი უნარების მქონე ადამიანები. მათი ნოვატორობა ილუზორული, ზედაპირული და უმნიშვნელოა, შემოქმედება კი ძირითადად არის ტალანტისა და ოსტატობის ნაკლებობის და არა მისი სიჭარბის შედეგი.

კულტურაში მთავარი ფიგურები გახდნენ ბიზნესმენები და შოუ-ორგანიზატორები, ანუ შემოქმედებასთან მიმართებით მეორეული პირები – შემსრულებლები, იმიტატორები, ინტერპრეტატორები, კომპილატორები, წარსული კულტურის ექსპლოატატორები, პლაგიატორები და ა.შ.

ადამიანები ცდილობენ ნებისმიერი გზით, საშუალებებით გახდნენ გამორჩეულნი, მოახდინონ შთაბეჭდილება, მიიქციონ ყურადღება, მოიპოვონ

ცნობადობა და ფული – ამას მათ აიძულებს კულტურის ბაზრის კანონებიც. ამიტომაც წარმატება მიიღწევა არა ჭეშმარიტი შემოქმედებითი მიღწევების, არამედ ყოველგვარი შემაკავებელი ჩარჩოების, მ.შ. მორალისა და ესთეტიკის ჩარჩოების რღვევის ხარჯზე. გამალებულმა ფსევდონოვატორობამ უკანა პლანზე გადასწია ნოვატორობა კლასიკური კულტურის კონტექსტში.

მასმედიაც ხელს უწყობს შემოქმედებითი მიღწევების შეფასების დამახინჯებული სისტემების შექმნას და უსაზღვროდ აპირებს სენსაციურ, მდარე მოვლენებს და დუმს ნამდვილ შემოქმედებაზე. ძირითადად გამომხატველობითი ეფექტები, რომლებიც არ მოითხოვენ არავითარ ინტელექტს, გახდა ზოგადად ხელოვნების არსი. ხელოვნება მაღალინტელექტუალური დონიდან დაეშვა პრიმიტიულ-ემოციონალურ დონეზე. მისი ინტელექტუალური და ესთეტიკური დონე ძალზე დაბალია, ხოლო მორალური თვალსაზრისით, იგი გადაიქცა მასების გარყვნისა და დეზორგანიზაციის საშუალებად.

თანამედროვე დასავლეთის ცივილიზაციის შეუფერხებელ გავრცელებასა და იდეალიზაციას დიდი მონდომებით ესმახურებიან თითქმის ყოველგვარი შემოქმედებისაგან და ადამიანურობისაგან დაცლილი, გაუგებარ გარეგან ფაქტორებზე დაფუძნებული ე.წ. მასობრივი კულტურები, იგივე კომერციული კულტურა. მათ პროპაგანდას განუწყვეტლივ ემსახურებიან უამრავი თანამედროვე ტელე-საინფორმაციო სასუალებები, რომლებიც გამუდმებით გადასცემენ მასიურ ძალადობას, სექსისა და შურისმაძიებლურ სიუჟეტებს, რითაც ახდენენ მომაკვდილებელ გავლენას ეროვნულ კულტურებსა და ღირებულებებზე. ასეთ ვითარებაში – გლობალიზაციის პირობებში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს იმ გარემოებას, რომ კაცობრიობამ შეინარჩუნოს თვითმყოფად კულტურათა ურთიერთობა, მათი მრავალფეროვნება და არ დაუშვას, თუნდაც მინიმუმანდე დაიყვანოს განსხვავებულ კულტურათა ნიველირების ტენდენცია, რაც გლობალიზაციისათვის უკვე არის დამახასიათებელი. არადა ამის საშიშროება დღს ნამდვილად არსებობს – გლობალიზაციის პროცესი ბუნებრივად წარმოშობს ადამიანთა სოციალური ურთიერთობების, ქცევის ნორმების ახალ სტანდარტებსა და მიმართულებებს, რასაც ფაქტურად თანდათან შეეწირება საუკუნეების განმავლობაში ჩამოყალიბებული ეროვნული, თვითმყოფადი ღირებულებები და მას ჩაანაცვლებს მოცემული ეთნოსისათვის სრულიად მიუღებელი, ახალი ტიპის ტრანსნაციონალური სტანდარტები, რასაც აუცილებლად მოჰყვება ეროვნული თვითშეგნების თანდათანობით დასუსტება და კოსმოპოლიტიკური აზროვნების უპირატესი გაბატონება.

შესაბამისად, კულტურის, ხელოვნების ნაწარმოებისათვის დამახასიათებელი გახდა რეალობისგან გაქცევა, შეგნებული ანტირეალიზმი, საცდურებით და თავგადასავლებით აღსავსე მოვლენები, ნებისმიერი სახის ძლიერი ვნებებით, სულისშემძვრელი

საშინელებებით, ზეადამიანური არსებებითა და სიტუაციებით. ერთ-ერთმა გერმანელმა სოციოლოგმა შენიშნა, რომ ცხოვრება სულ უფრო უღიმღამო და მოსაწყენი ხდება, ფილმები და ნიგნები კი – უფრო კაშკაშა. ლიტერატურა, კინო და ტელევიზია ქმნიან ყალბ შთაბეჭდილებებს, თითქოს ადამიანები ცხოვრობენ საინტერესო და სოციალურად დატვირთული ცხოვრებით. რეალურად კი მათი უმრავლესობის ცხოვრება არის მეშჩანური მოწყენილობა და ასეთივე მოსაწყენი მუშაობა ამ მოწყენის გასაქარვებლად.

დღეს, ისე როგორც არასდროს კომერციულ საქმიანობაზე დაქვემდებარებულმა მასობრივი კულტურის პროდუქციის შეუზღუდველმა მოძრაობამ, მართლაც შესაძლებელია სერიოზული საფრთხე შეუქმნას განსაკუთრებით ეროვნული კულტურის განვითარებას. საერთაშორისო ურთიერთობების სულ უფრო შეღწევამ მსოფლიოს ხალხთა კულტურულ ცხოვრებაში ბუნებრივად გამოიწვია ე.წ. გლობალური კულტურის პროდუქციის მასიური წარმოება, რაც თავისთავად დიდ შემოსავლებსა და მოგებაზეა გათვლილი.

ასეთ ვითარებაში განსაკუთრებული სიფრთხილით და სიფაქიზით უნდა მოვეპყრათ ჩვენს კულტურას, როგორც ჩვენი ეროვნული ინტერესების, მისწრაფებების, ერთ-ერთ მთავარ და განმსაზღვრელ ფაქტორს. ამიტომაც ეროვნულ კულტურასთან დაკავშირებით ყოველთვის უნდა გამოვიჩინოთ განსაკუთრებული სიფრთხილე და დავსვათ მთავარი კითხვა – ხომ არ გამოირიცხავს გლობალიზაცია კოდირებული ეროვნული თვითმყოფადობის შესაძლებლობის პირობებს, ხომ არ არის მოსალოდნელი მსოფლიოს ხალხების ერთმანეთში არევის, ზეეროვნული მსოფლიოს ჩამოყალიბების საშიშროება. შესაბამისად, ხომ არ მოხდება განსხვავებულ კულტურათა ისეთი დაახლოება, შერწყმა (ჰომოგენიზაცია – კულტურათა ისეთი ტიპის შერწყმა, რომელთა საფუძველზე წარმოიშობა კოსმოპოლიტიკური, ერთიანი გლობალური კულტურა ანუ შეიქმნება პირობები დასავლეთის კულტურულ ღირებულებათა ვესტერნიზაცია – ამერიკანიზაციისათვის; ჰანთინგტონი ნაშრომში „ცივილიზაციათა შესახებ“ მსოფლიოს მთავარ საფრთხეს სწორედ კულტურათა, ცივილიზაციათა დაპირისპირებაში ხედავს, რომ ჩამოყალიბდება პირობები მსოფლიოს ერთიანი კულტურის შესაქმნელად. ამიტომ არ არის შემთხვევითი, რომ ადამიანთა სულიერი ცხოვრების, მათი კულტურის გლობალიზაციის პრობლემა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს დღეს, როდესაც მაღალგანვითარებული ტექნოლოგიებისა და უახლესი საინფორმაციო საშუალებების პროცესში ნებისმიერი ქვეყნის, ერის სულიერი შენაძენი და სიმდიდრე ადვილად მისაწვდომი და გასაგებია ყველა სხვა ხალხებისა და ერებისათვის.

როდესაც ჩვენ ვსაუბრობთ გლობალიზაციის პირობებში საკაცობრიო თუ ეროვნული მნიშვნელობის მატერიალური ან სულიერი ღირებულებების გასაყოველთაოებაზე, აუცილებელია ერთმანეთისგან გავმიჯნოთ და განვასხვავოთ ორი რამ – „გლობალ-

ური კულტურა“ და „კულტურის გლობალიზაცია“. თანამედროვე მსოფლიო გლობალიზაცია ნიშნავს, რომ ის სულ უფრო და უფრო ხდება ერთიანი, მაგრამ ერთიანობა არამცთუ არ გამოირიცხავს, არამედ სწორედ შეიცავს განსხვავებულობას, როგორც მის შინაგან ონტოლოგიურ მოცემულობას. მსოფლიო ქვეყნების ხალხების ინტეგრირება ერთიან საკაცობრიო ოჯახად თითოეული მათგანის ეროვნული და კულტურული თავისთავადობის ბაზას ემყარება და, ამდენად, მათი განვითარების მრავალფეროვნებულობასაც გულისხმობს. ხოლო რაც შეეხება კულტურის გლობალიზაციას, რადგანაც მოცემული ერის კულტურა ყოველთვის ყალიბდება სხვა კულტურებთან ურთიერთდამოკიდებულებისა და ურთიერთზეგავლენის პირობებში – შესაძლებელია და აუცილებელიც, რადგან მსოფლიო ხალხებმა გაიცნონ და გაითავისონ სხვადასხვა ხალხების მიერ შექმნილი ეროვნული ნიშნისა და ხასიათის მატარებელი კულტურისა და ხელოვნების ნიმუშები.

გლობალიზაციის თანმხლები უარყოფითი ტენდენციების თაობაზე მსჯელობისას განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებენ იმაზე, რომ ამ პროცესს ახასიათებს ეროვნული კულტურისა და, შესაბამისად, პიროვნებათა ნიველირების, გათანაბრებისა და „სტანდარტიზაციის“ ტენდენციებიც. ასეთი განწყობილებების ფონზე საზოგადოებაში ჩნდებიან ადამიანთა ჯგუფები, რომლებიც ეროვნული კულტურული ტრადიციების გაუთვალისწინებლად დასავლური გამოცდილების მექანიკურ გადმოღებას ცდილობენ. ამ ადამიანებისათვის არაფრისმთქმელია ეროვნული კულტურა, ფასეულობები, ისტორია, მათთვის მთავარია „სწორება დასავლეთზე“, დასავლური ცივილიზაციის, კულტურის უკრიტიკო თავყვანისცემა და მისაბამი მაგალითად დასახვა. ზოგიერთ შემთხვევაში მათი მახვილი მიმართულია ეროვნული ეკლესიის, მწერლობის, საზოგადო მოღვაწეების წინააღმდეგ და ეს ყველაფერი მოქცეულია საკაცობრიო ფასეულობების, ტოლერანტობის, ობიექტური კრიტიკის გარეშე. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ადამიანთა ქცევები ვითომდა პატრიოტული სულისკვეთებითაა ნაკარნახევი, ეს „პატრიოტიზმიც“ მკვეთრად თავისებურია და შეიძლება უტყობი სახით ასე გამოიხატოს: „გავხდეთ ნამდვილი ევროპელები“, „მივბაძოთ ამერიკელებს“, „გავხდეთ ცივილიზებული ქვეყანა“ და ა.შ. აქვე უნდა ავღნიშნოთ, რომ დასავლური ცივილიზაცია ფასეულია არა იმიტომ, რომ იგი უნივერსალურია, არამედ იმიტომ, რომ იგი უნიკალურია. ამიტომაც მიუღებელია მან არ გაითვალისწინოს სხვა კულტურის სულიერი და ზნეობრივი ღირებულებები, წინააღმდეგ შემთხვევაში გარდაუვალია სერიოზული დაპირისპირება დასავლეთსა და არა დასავლეთს შორის და სწორედ ესაა გლობალიზაციის მთავარი საფრთხე.

ტექნიკური პროგრესი და ზუსტი მეცნიერების განვითარება, თუკი იგი მიმართულია ადამიანის საკეთილდღეოდ, შესაძლებელია გამოყენებული იქნეს მთელი კაცობრიობისათვის. ტექნიკური მიღწევა, რო-

გორი დიდძალ არ უნდა იყოს იგი, არ არის ეროვნული, რადგან რიცხვებში და ფორმულებში გამოხატული ეს მიღწევა მოქმედების თანაბარი ძალით ვლინდება ყველა ქვეყანაში. ამ მოვლენებისაგან განსხვავებით, ხელოვნება, კულტურა, განსაკუთრებით კი ლიტერატურა მით უფრო მაღალი და ღირებულია, რაც უფრო ეროვნულია. მთავარია წინ აღვუდგეთ „ზოგადსაკაცობრიო ფასეულობების“ „წილბით შემოსილ“ ფსევდოღირებულებებს, რომლებიც ეროვნული ინდივიდუალობის გაქრობისაკენ არის მიმართული და დამღუპველია თვითონ კაცობრიობისათვის.

კაცობრიობისათვის სრულიად არ კმარა ელემენტარულ დონეზე სიცოცხლე და მაშასადამე, სიცოცხლის ელემენტარული პირობების შენარჩუნება. მას აგრეთვე კულტურის შენარჩუნება და განვითარება სჭირდება, ხოლო კაცობრიობის კულტურის შენარჩუნება და განვითარება კულტურათა თავისებურებებისა და სხვადასხვაობის შენარჩუნებასა და განვითარებას გულისხმობს, რაც, თავის მხრივ ნიშნავს და გულისხმობს იმასაც, რომ თანამედროვე გლობალიზაციის პროცესი სხვადასხვა ცივილიზაციათა და, შესაბამისად, ღირებულებათა, კულტურათა თანაარსებობა დიალოგის პირობებში უნდა წარიმართოს სწორედ ეს უზრუნველყოფს და განაპირობებს ზოგადსაკაცობრიო კულტურის სიმდიდრეს და მრავალფეროვნებას.

თუ როგორი იქნება ტექნიკური პროგრესის შემდგომი განვითარების გზა, როგორ სახეს მიიღებს გლობალიზაციის მიერ გამოწვეული არსებითი ცვლილებები საზოგადოებრივი ცხოვრების ნებისმიერ სფეროში, საით წაიყვანს მეცნიერებისა და ტექნიკის პროგრესი ადამიანებს – კატასტროფული შედეგებისაკენ, გაუთვალისწინებელი სოციალური წინააღმდეგობებისა თუ კეთილდღეობისაკენ, ეს დიდად არის დამოკიდებული იმაზე, თუ როგორ მოუპყრობიან ადამიანები ამ პროგრესის მონაპოვრებს, რა მიზნებისათვის გამოიყენებენ მათ.

ყოველივე ამის გათვალისწინება კი, თავის მხრივ, დამოკიდებულია საზოგადოების კულტურის დონეზე. კულტურა კი თვითონ განიცდის მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის გავლენას და, როგორც მკვლევარები აღნიშნავენ ხოლმე, ეს გავლენა, არცთუ იშვიათად, უარყოფითი ხასიათისაა. ამ გარემოებაზე ჯეროვან ყურადღებას ამახვილებენ ფილოსოფოსები, ფსიქოლოგები, სოციოლოგები, ისტორიკოსები და ხელოვნების სხვადასხვა დარგის წარმომადგენლები. მათ ნააზრევში სჭარბობს არცთუ მთლად უსაფუძვლო პესიმისტური მოსაზრებები იმის შესახებ, რომ ტექნიკური პროგრესი, მეცნიერებისა და ტექნიკის უპირატესი განვითარების წყალობით, ანგრევს კულტურას და, კერძოდ, ზნეობრივ ცნობიერებას. ამას კი, მათი აზრით, კაცობრიობის გადაგვარებისა და დაღუპვისაკენ მივყავართ. ამ მოვლენას დღეს განსაკუთრებული სიმწვავეთა დაემატა გლობალური პრობლემები, რომლებიც გარკვეული თვალსაზრისით ზრდის ამ პროცესის მასშტაბებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კულტურა და საზოგადოება, თბილისი, 2013.
2. ჯიოვეი ო., კულტურა და ფილოსოფია, ბათუმი, 2008.
3. კაკაბაძე ზ., ფილოსოფიური საუბრები, თბილისი, 1988.
4. Ортега и Гассети. Восстание масс, Вопросы философии, 1989, №3.
5. ბერიდაევი ნ., უთანასწორობის ფილოსოფია, მოსკოვი, 1990 (რუსულ ენაზე).
6. შპენგლერი ო. (Шпенглер О.) Закат Европы, т. 1, Москва, 1923.
7. ჰანთინგტონი ს., ცივილიზაციათა შეჯახება, თბილისი, 1997.
8. ქერქაძე დ., ლოკალური ცივილიზაციის თეორიათა კრიტიკა, თბილისი, 1978.
9. ბეკი უ. (Бек У.) Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию, Москва, 2001.
10. მარტინი გ., შუმანი ხ., (Мартин Г., Шуман Х.), Западная глобализация. Атака а процветание и демократию, Москва, 2001.
11. კუტუბიძე ი., კაცობრიობის მომავალი გლობალიზებულ სამყაროში (ტენდენციები და პერსპექტივები), თბილისი, 2013.